

Marina Takalon tarina 1890-1970

Marina Takalo oli eräs karjalaisen heimokunnan merkittävimmistä naisista. Vaikka hän ei tuntenut i:tä eikä a:tta, hän oli persoonallisuus. Hänellä oli harvinainen muisti ja muistissapitämisen taito. Kun Karjalan Sivistysseura vietti 60-vuotisjuhlaansa, hän oli yksi kunniavieraistamme. Hän kuoli 22. 7. 1970. Emme saaneet viestiä hänen kuolemastaan. Tiedon tästä toi suomalaisen tutkijan mahtava teos: **MARINA TAKALON USKONTO**, uskontoantropologinen tutkimus, Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran toimituksia 299, Helsinki 1971, sivuja 388 + 3-sivuinen sukututkimuskartta. Emme tiedä onko hänen haudallaan muistomerkkiä, mutta sitä on ainakin tämä teos. Muistelemme hänen elämänsä tämän kirjan avulla.

Marina Takalo ja prof. Matti Kuusi.

luku- ja kirjoitustaidoton pohjoisvienäläisen perinteen säilyttäjä ja välittäjä, syntyi Oulangan Taavon kylässä elokuun 3. p:nä 1890. Oulanka on Vienan yhtenäisen karjalaisasutuksen pohjoisraja; lännessä vastassa oli Kuusamon suomalaisväestö, itäpuolella venäläisemmistöinen Kouta, pohjoisessa harvaan asuttu tundra lappalaisineen. Maantieteellinen sijainti oli omiaan eristämään Oulangan muusta karjalaisasutuksesta ja lisäämään sen alttiutta kulttuurien vierekkäisvaikutusta edistävälle kosketuksille naapurikansojen kanssa. Marina Takalo oli Iivana ja Stepanie Nikitinin 12 lapsesta ainoa, joka vietti lähes koko nuoruusajan syntymäkodissaan. Oleskelut muilla paikkakunnilla olivat kausiluontoiset ja tilapäiset. Vaikka Marina Takalo viettikin määrällisesti suurimman osan elämästään emigranttina Suomessa sangen liikkuvaisena, — asuntoa muutettiin kolmisenkymmentä kertaa — oli hän perinteestä ohjautuvana ihmisenä pysyvästi riippuvainen lapsuudessa ja nuoruudessa saamistaan vaikutelmista. Uskonnolliselta jäsenryhmältään Takalo aluksi oli vanhauskoinen, myöhemmin ortodoksi. Takalon suku — Nikitinit — on Oulangassa suhteellisen nuori. Kanta-isät ovat muuttaneet pitäjään aikaisintaan 1700-luvun alussa. Marina Takalo on Oulangan Nikitinejä todennäköisesti 5. polvessa. Hänen isänsä isoisa Ijona Nikitin

oli perimätiedon mukaan Taavon ensimmäinen asukas (Vanhatalo). Nikitinin kohdalla on perusteltua olettaa starovierouskontoa Oulankaan muuton syyksi jo sen tähden, että suvun edustajat olivat Oulangan vanhauskaisuuden paikallisia johtajia. Eräiden merkittävien perinneyhtäläisyyksien perusteella näyttää varsin todennäköiseltä, että Nikitinit olisivat lähtöisin Suojärveltä, jonka veroluetteloissa esiintyy Nikitinejä 1637, muttei enää 1728.

Voimakkaimmin vaikuttavat henkilöt Takalon lapsuudessa ja nuoruudessa olivat isä Iivana, jonka sanotaan kulttuuripedagogina olleen perheen ehdoton auktoriteetti. Hän oli laukkukauppiaina paljon matkustellut, osasi lukea suomea ja venäjää, puhui viittä kieltä — ruotsia, norjaa, venäjää, suomea ja karjalaa. Mutta isäkin merkittävämpi Marina Takalolle on ollut isän täti, v. 1898 kalastusmatkallaan Kiijoen koskeen hukkunut Olonja Nikitin, joka on ollut Marina Takalolle ihanne ja seurattava esikuva. Isänsä täditä Takalo on oppinut mm. kaikki taitamansa repertoaarirunot häälauluja lukuunottamatta. Takalon »Runo-ohjelmisto» oli siis koossa jo silloin, kun hän oli 8-vuotias. Lapsuuden oppimiskausi oli lyhyt, mutta tehokas. Perinteen välittymistä edisti toisto; Takalo kuuli samaa runoa laulettavan monta eri kertaa. Lapsen muisti oli myös tarkka; tuossa iässä runot painuivat sanasta sanaan muistiin. Iivana Nikitiniltä opittujen runojen määrä on kyllä varsin suuri, mutta laatu heikko; monet niistä olivat muutaman säkeen katkelmia. Jonkin verran vaikutusta lienee ollut myös isän äidinäidillä Muarie Nikitinillä, jonka kuoleman 105-vuotiaana kesällä 1895 Takalo sanoo muistavansa.

Marina Takalon lapsuuden voi katsoa päättyneen Olonja Nikitinin kuoleman aikoihin. Iivana Nikitinin haltuun jäänyt Vanhatalo köyhtyi, siinä asunut suurperhe hajosi ja lapset lähtivät töihin kotipaikkakunnan ulkopuolelle. Marina Takalo kävi Sohanassa kerjuulla talvella 1900—1901, minkä jälkeen äiti Stepanie haki hänet avukseen kotiin. Kotitöitten ohessa talvisaikaan vv. 1905—11 Takalo oli tukinajossa Oulangan, Sallan ja Kuusamon savotoissa. Nuoruusaika vaihtui miniajaksi, kun Marina Takalo (Nikitin) avioitui 1910 Olli Nikitinin kanssa ja muutti Taavosta miniäksi Oulangan Onttoon. Anopin ja miniän kesken oli epäsovia alusta alkaen, ja lopullisesti riitaannuttuaan anoppinsa Okku Nikitinin kanssa Marina muutti lapsineen toiseen sukulaistaloon 1915. Aviomies oli tukena vain ajoittain, sillä Olli Nikitin oli paljon satunnaistöissä ja poissa kotoa, mm. Murmankin ratatyömaalla, missä hän liittyi Karjalan kapiinaan 1918 ja pakeni Suomen puolelle 1919. Miniaika

vaihtui 1922—26 kestäneeseen pakolaisaikaan, kun Marina Takalo lapsineen pakeni Kuusamoon, missä aviomies odotti. Lapsia syntyi 6, heistä jäivät eloon Stepanie 1912, Risto 1914, Helli 1917. Vanhin tytär Stepanie jäi Taa-voon 1922 ja joutui eroon muusta perheestä. Se on ollut eräänä vahvana osatekijänä Marina Takalon elämäntarkoituksien, uskonnon muutoutumisessa. Eräänlaisen vapahduksen hän katsoi kokeneensa tavattuaan tyttärensä Leningradissa 1965. Takalat — jotka ottivat nimen käyttöönsä Suomessa ollessaan — otaksuivat joutuneensa tänne vain tilapäisesti. Koko ajan heillä oli mielessä kotiseudulle — Karjalaan — muutto. Sen takia he esim. eivät lähteneet Kymminlinnan pakolaisleirille, vaan jäivät Tavajärvelle hankkien elantonsa avustamalla asukkaita maataloustöissä ja kalastuksessa. Yhden talven Marina Takalo oli kansakoululla töissä; silloin perhe sai asunnon koululta. 1925 Takalat muuttivat Taivaikosken Jurmuun. Kevään 1926 Marina Takalo oli Loukuskylän tietyömaan kokkina. Kiertolaisajan voi sanoa olleen Takaloitten elämässä vv. 1926—31. Taivaikoskea seurasi asuinpaikkana Kemi, lähinnä parempien työnsaantimahdollisuuksien takia. Kahdeksi vuodeksi Takalat asettuivat Laitakariin. Kemi-yhtiössä oli lakko, joten sekä Marina että Olli Takalo saivat ajoittain töitä sahalla, minkä lisäksi Marina pesi pyykkiä. 1928 Takalat lähtivät junalla Forssaan, koska tehdas tarvitsi siellä lakon ajaksi työväkeä. Huhtikuussa 1929 Takalat muuttivat Haukiputaan Martinniemeen, jossa asuivat elokuuhun 1930. Siellä syntyi nuorin poika Olavi Takalo 1930. Elokuusta 1930 kesäkuuhun 1931 perhe asui Oulujoen Maikulan pakolaiskoulussa, Olli Takalo vahtimestarina ja työmiehenä, Marina leipojana ja pyykkärinä. Kesäkuussa 1931 seurasi muutto Kemiin, missä asuttiin peräti 11 vuotta toukokuuhun 1942. Olli Takalo oli töissä Kemin sahoilla, joten perhe sai asua Kemi-yhtiön taloissa. Lapset olivat kasvaneet aikuisiksi. Risto Takalo avioitui Orvokki Kuuselan ja Helli Martti Pennasen kanssa. Kumpikin pariskunta jäi Kemiin.

Sodan aikana Olli Takalo osallistui sotaan olemalla 1941 3 kk. Sallan työkompaniassa. Toukokuussa 1942 Takalat lähtivät Vienan sotilaspiiriin komennuksella Oulangan-rintaman töihin. He asettuivat asumaan sukulaistaloon Sakusen Iivanaan ja heidän tehtäviinsä kuului kalastaminen rintamamiehille. Paluusta he olivat haaveilleet koko Suomessa olonsa ajan, nyt he olivat tulleet jäädäkseen. 1943 Takalat ryhtyivät maanviljelijöiksi, ostivat 2 lehmää, hevosen, 300 kg jyviä, kylvivät perunan, rukiin ja ohran. Mutta jälleen heidän oli lähdettävä, tällä kertaa kesken elonkorjuun 6. 9. 1944. Kolmessa viikossa he patikoivat 10 pitäjän läpi karjoineen ja päätyivät Saloisiin. Tämän matkan aikana kerrotaan Marina Takalon viihdyttäneen evakkoretkikuntaa kertomalla majapaikoissa Oulangassa muistiin palautuneita satuja. Joulu-kuussa 1944 Takalat muuttivat Lumijoelle, sieltä jo vuoden kuluttua Kuusamoon, mistä kuitenkin 1948 vapuna lähdettiin Kemiin. Siellä Kemin sahalla Olli Takalo loukkaantui niin pahoin 1950, että menetti työkykynsä pitkäksi ajaksi. Takalat päättivät palata Kuusamon Heikkilänkylään. Aluksi he asuivat Hentilän talon saunassa, laittoivat verkkoja ja ryhtyivät ammattikalastajiksi, minkä lisäksi Olli Takalo teki heinäseipäitä ja osallistui metsätöihin. Sieltä he muuttivat joksikin aikaa Heikkilän taloon, kunnes saivat — lähinnä kansaneläke-

rahoilla — ostetuksi tontin Kirpistönjärven Kenttäniemestä. He ostivat myös Heikkilän kansakoulun ulkorakennuksen, jonka osat siirrettiin talkoovoimin Kenttäniemeeseen, missä niistä pystytettiin tupa, karjamaja, lammaskarsina, savusauna, verkko-, nuotta- ja keittokodit 1955. Takalat elivät melkein entisaikojen tapaan, kalastivat, auttoivat kyläläisiä maataloustöissä ja vaihtoivat kalat ja työpanoksensa ruokaan. Rahaa he saivat kansaneläkkeistä.

Näinä rauhallisen yhteisvanhuuden vuosina Marina Takalo esiintyi ensimmäisen kerran. Hän lauloi Kuusamon kalevalajuhlilla vanhaa runoa ja itkuvirsiä 1956. Myös tutkijat löysivät tien Marina Takalon luo: poika Olavi kirjoitti muistiin äitinsä saneleman hääkuvausten ja lähetti sen Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran arkistoon 1957. Pentti Virtarannan nauhoitusryhmä tavoitti Marina Takalon 1959 ja teoksen »Marina Takalon uskonto» tekijä Juha Pentikäinen haastatteli ensimmäisen kerran vienalaisperinteen säilyttäjää. Yhteisvanhuus päättyi Olli Takalon kuolemaan syyskuussa 1961. Välittömästi hautausten jälkeen alkoi yksinäisvanhuus Marina Takalon muutettua tyttärensä luo Kemiin. Seuranneina vuosina Takalo haki voimakkaasti kontakteja eri suuntiin. Mm. hän pääsi kirjeenvaihtoon Neuvostoliitossa asuvien sukulaistensa kanssa. Hän esiintyi, häntä haastateltiin — mm. talvella 1962 Marina Takalo oli viikon SKS:n vierana ja Juha Pentikäisen haastateltavana Helsingissä sekä esiintyi Kalevalaseuran juhlassa Yliopiston pienessä juhlasalissa 28. 2. 1962. 1965 hän sai Kalevalaseuran perinteenkantajan tunnustuspalkinnon. 1966 Pentikäinen haastatti Marinaa Turussa peräti 10 päivän ajan. Esiintymisiä oli myös ohjelmassa. Marina Takaloa saatiin kuulla kalevalajuhlilla Kuusamossa, Kemissä ja Oulussa. Omiensa parissa hän esiintyi v. 1966 vieraillessaan Karjalan Sivistysseuran 60-vuotisjuhlassa.

V. 1966 oli ratkaiseva Marina Takalon elämässä. Silloin kuoli hänen poikansa Risto tapaturmaisesti. Marina Takalo suri sitä niin, että hänen sekä fyysinen että henkinen kuntonsa heikkeni nopeassa tahdissa. V:n 1969 alussa hänet siirrettiin Kemin kaupunginsairaalaan, missä hän kuoli 22. 7. 1970.

Marina Takalon elämässä lapsuus- ja nuoruusvuodet Oulangalla ovat olleet pohja, jonka »päälliset puolet» saattoivat vaihtua ja häneen vaikuttaa, mutta joka kaikessa oli hänelle lähtökohta, se ainoa oikea. Luku- ja kirjoitustaidottomana Marina Takalo on ollut nykyajan ihmistä enemmän riippuvainen suullisesta traditiosta. Perinteellä on hänen elämässään ollut monia tarkoituseriä ja perinne on vahvasti muovannut hänen persoonallisuuttaan. Perinteentaitamisesta seurasi, että hänet pömittiin joukosta, hänet huomattiin. Hän nautti sellaista sosiaalista arvostusta, joka sai hänet itsensäkin uudella tavalla tajuamaan hallitsemansa tradition arvon ja myös etsimään itselleen uusia ilmaisumuotoja. Niin Marina Takalo kehittyi perinteen säilyttäjäksi myös perinnettä luovaksi yksilöksi, persoonallisuudeksi, jonka kautta saamme tutustua vanhaan vienankarjalaisperinteeseen, mutta myös perinteestä voimaa saaneeseen ihmiseen.

S. Rnen

PS. Kirjoituksesta käy ilmi, että Marinan aviomies oli kansallisesti valveutunut, otti osaa vienalaisten vapaus-taisteluun eli kapinaan. Karjalan väliaikaisen hallituksen jäsenen Huoti Hilippälän papereista löytyy vähäinen asia-